

BUITEN

30^E JAARGANG N^O. 42

ZATERDAG 17 OCTOBER 1936



WIPMOLEN TE JUTPHAAS
(BIJ HET ARTIKEL: „MOLENS”)



<i>Redactie: Mr. P. J. A. BOOT</i>	INHOUD
HET NIEUWE LAND, DOOR F. KOSTER . . .	BLZ. 494—495
EIKELS ZOEKEN, DOOR WS.	BLZ. 495
MOLENS (GEÏLL.), DOOR F. KOSTER (III)	BLZ. 493, 496—499
EENDEN (SMIENT, PIJLSTAART, ZOMERTALING, BERGEEND), (GEÏLL.), DOOR R. J. DE STOPPELAAR	BLZ. 499—500
KRIMML (GEÏLL.), (SLOT) DOOR C. TIMMERS-VER- HOEVEN	BLZ. 500—502
HERFST — PADDESTOELENTIJD (GEÏLL.), DOOR M. BARENDRECHT-HOEN	BLZ. 502—503
LACHENALIA'S (GEÏLL.), DOOR G. KROMDIJK	BLZ. 503—504

Men gelieve alle stukken voor Redactie en Administratie bestemd te zenden naar Rokin 74—76, Amsterdam. Bijdragen dienen vergezeld te gaan van postzegels voor eventuele terugzending.

Overneming van den inhoud, ook bij gedeelten is verboden.

HET NIEUWE LAND

DOOR F. KOSTER

ENKELE maanden geleden hebben wij in „Buiten” verteld hoe de vogelbevolking zich in den Wieringermeerpolder ontwikkeld heeft. Wel zeer sterke veranderingen hadden er in de eerste vijf jaar van het bestaan van den polder plaats: aanvankelijk reusachtige aantallen in kolonies, thans een bescheiden bevolking, die zich tusschen de cultuurgronden tracht uit te breiden. Zoo zou er meer van den polder te zeggen zijn, want dit stuk nieuw Nederland is wel heel goed bestudeerd, terwijl het ook thans een onderwerp van regelmatige studie is, de menschenmaatschappij van deze nieuwe agrarische cultuur-eenheid inbegrepen. De geologie van het gebied is bekend, de archaeologie leverde een interessante studie op, ja, van alle kanten is het Nieuwe Land door de mannen der wetenschap en techniek onderzocht. Maar er ontbrak nog een samenvattende beschouwing over den plantengroei van den Wieringermeerpolder, en het is daarover dat ongetwijfeld enkele mededeelingen den lezers belangstelling zullen inboezemen. Er is kort geleden een als proefschrift bedoelde studie verschenen over de natuurlijke begroeiing van de eerste droogmakerij der oude Zuiderzee, welke een geschikt uitgangspunt vormt voor een aanvulling van ons in den aanhef bedoeld artikel over den vogelstand. Des te meer omdat de schrijver, ir. W. Feekes, zich niet uitsluitend tot de planten heeft bepaald. ☞ Het is wel hoogst interessant om het begroeiingsproces van zoo'n pas drooggelegd gebied te volgen. Van waar kwamen al die planten, die in zoo'n geweldige hoeveelheid in de eerste jaren door den heelen polder heen — hier natuurlijk meer dan elders in verband met het zoutgehalte en het voorkomen van zoetwaterwellen en andere den groei bevorderende stoffen in den bodem opschoten? Er kwamen immers prachtige vegetaties van zeeaster en andere planten voor, voorts werden allerlei eigenaardige levensvormen van enkele soorten gevonden, zoo bijvoorbeeld een zestiental van de zeekraal, al heel gauw verschenen er mossen en zwammen. Het was

een grootsch biologisch experiment, dat nauwkeuriger en veelvuldiger onderzoek waard was geweest, maar hetgeen dr. Feekes er van verteld in zijn knappe studie is toch al zeer de moeite waard. ☞ De hoogere planten kwamen er door verschillende oorzaken. Zoo lagen er op den zeebodem vóór de drooglegging allerlei zaden, daar door wind en water terechtgekomen. Volstrekt maagdelijk was deze bodem dus heelemaal niet. Proeven hebben uitgewezen, dat zaden in het zeewater lang hun kiemkracht behouden. Voorts heeft de wind er een massa zaad naar toe gebracht toen de bodem droog lag, en eveneens is er met het water uit de omgeving, dat in de kanalen werd gelaten, veel zaad en kiemplanten meegekomen. Ook het regenwater zorgde natuurlijk voor transport. ☞ Dan de vogels en andere dieren! Er wordt medegedeeld, dat niet minder dan 168 van de thans ruim 260 in den polder gevestigde hoogere wilde planten er door vogels en andere dieren kunnen zijn aangevoerd! Zooals bekend, kwamen er zéér veel vogels in de eerste jaren na de drooglegging; allerlei voortplantingsmateriaal werd door hen uit hun broed- en verblijfplaatsen naar den polder meegevoerd, en zoo blijken wel de meeuwen en lepelaars uit het Zwane-water een belangrijk aandeel te hebben gehad bij de verspreiding der flora. Een voor de Nederlandse flora geheel nieuwe plant, de *Puccinellia pseudo-distans*, is zelfs door de vogels geïmporteerd. ☞ Maar ook de mensch heeft een zeer belangrijk aandeel gehad in de verspreiding, veelal willens noch wetens. Ir. Feekes heeft dat aan zich zelf nagegaan op elf wandelingen. Het bleek hem, dat hij op kleeren en schoenen niet minder dan 57 zeer uiteenlopende soorten en ongeveer 2000 diasporen (dat zijn levensvatbare deelen van een plant, welke in dienst der voortplanting staan) meedroeg! Niet minder dan 93 soorten zouden door den mensch in den polder zijn gebracht, welke met de 261 der zich op natuurlijke wijze in het Nieuwe Land gevestigd hebbende soorten, een totaal van ruim 350 uitmaakt, een ongetwijfeld groot aantal voor een dergelijk gelijkmatig gebied. Interessant is nog, dat zich in het directe achterland van den polder, waar men den plantengroei behoorlijk had geïnventariseerd, nog altijd 218 soorten voorkomen, die zich nog niet in den polder gevestigd hadden (dit was het geval in 1934). ☞ Uit deze simpele feiten, welke overigens bij hun wetenschappelijke verklaring nog heel wat puzzles opleveren, blijkt wel hoe grillig en langs welke zonderlinge wegen een vegetatie op nieuwen bodem kan ontstaan. De natuur beschikt over zooveel mogelijkheden om den bodem met een plantendek te bekleeden, dat het wel onmogelijk moet worden genoemd om een dergelijk proces te voorzien en naar willekeur te veranderen, althans in zoo'n groot gebied. Men kan immers niet alle factoren, die dit proces beheerschen, vooraf overzien. Men kan het slechts probeeren, men kan door proeven in het laboratorium zout- en stikstofgehalte van den bodem bepalen, men kan exacte gegevens verzamelen over de verspreiding door wind en water, doch het geheel der krachten, de dynamiek der natuurprocessen, kan men niet beheerschen. Boeiend is het verschijnsel intusschen in hooge mate. Volgens ir. Feekes zou de polder, indien er niets

aan gedaan was, in 1935 reeds de vegetatie der natuurlijke weide over een vrij groote uitgebreidheid verkregen hebben. Waarom zou men in den nieuwen polder, den Noord-Oostelijken, daarmee niet eens een proef doen over een behoorlijke oppervlakte? ⌘ Natuurlijk is het beheerschen van enkele factoren wel mogelijk. De suggesties inzake de onkruidbestrijding in den N. O. polder zijn in elk geval de ernstige aandacht der ontginners van het Nieuwe Land waard. Nu men weet hoe snel bijvoorbeeld het riet opdringt kan het zijn nut hebben de haarden van dit gewas goed in het oog te hebben om te beletten, dat massale hoeveelheden zaadpluis er neerstrijken. Een object voor werkverschaffing? ⌘ Intusschen boezemt ons niet alleen de begroeiing van de droogmakerij belangstelling in. Wij willen ook nog gaarne wat weten over de dierenwereld, die zich er vestigde. Er is al heel wat aan gedaan: tal van insecten, waaronder verschillende bladluizensoorten, zijn gedetermineerd, maar er is toch niet regelmatig op gelet, zooals op de planten, de hoogere, de mossen en de algen, wieren en zwammen. Zooals in een nieuw gebied met pioniervegetaties te verwachten is, met alle belangrijke veranderingen in deze flora, kwamen er allerlei plagen en plaagjes van bepaalde insecten in de Meer voor, zooals ook van de bekende *Tendipes*-soorten, die de beruchte muggenplaag veroorzaken. De wilde flora werd in 1932 al door een rupsenplaag geteisterd, en wel door de *Noctuiden*-rupsen. Vooral veel zweefvliegen traden reeds op, en verder werden diverse vliegen, hommels, bijen en vlinders gevangen. Voor bijen is, zooals men weet, de Meer een bijzonder gunstige gelegenheid; tal van bijenhouders plaatsen er hun korven. Spinnen kwamen er al vroeg vrij veel voor. ⌘ Landslakken en wormen werden door den schrijver tot den herfst van 1933 nog niet gevonden. De vischstand was in de eerste jaren in de kanalen slecht. Paling en bot werden er gevangen; de laatste plantte zich zelfs voort. Veel stekelbaars komt er in voor. In 1932 werden op de randkavels, langs de oude kust, zoowel in het Noorden als in het Zuiden, de eerste kikkers en padden aangetroffen. Ook in 1935 werden ze nog niet dieper in den polder opgemerkt. ⌘ De bruine rat zou het eerste „land”-zoogdier zijn geweest, dat in den polder kwam; muizen zijn wellicht in 1930 gearriveerd, samen met de menschen. Een muizenplaag is er natuurlijk ook al geweest, meest van de huismuis. De veldmuis en boschspitsmuis verschenen in 1933; de wezel in 1932, vrij veel was dit roofdiertje er al in 1933. Bij geruchte vernam men, dat de mol in 1933 zou zijn verschenen. Dat vele muizen-etende roofvogels in de jaren '32-'33 verschenen is bekend. Veel velduilen waren er toen. Ook zijn er toen heel wat roofvogels gestorven; de oorzaak daarvan kent men nog niet precies. ⌘ Ongetwijfeld kan men bij den N. O. polder wederom hetzelfde schouwspel verwachten, wanneer de gemalen met hun werk beginnen: duizenden en duizenden vogels op zoek naar visch en ander dierlijk voedsel op de droogvallende gronden. Stellig zullen zich er ook groote kolonies vestigen; te hopen is, dat men enkele gedeelten als vogelreservaat buiten de cultuur zal houden, hetgeen jammer genoeg in de Meer is verzuimd. Aardig is het feit, dat in de

Meer zooveel kluten voorkwamen. ⌘ In verschillende deelen van den polder kan van een goeden hazenstand worden gesproken; ook is er door een strooper een wild konijn geschoten. ⌘ Ten slotte de zeehonden, die bij de drooglegging werden ingesloten. Ze zijn volgens mededeeling van een ooggetuige over den dijk gevlucht naar het IJselmeer. Zouden dat dezelfde dieren zijn als het troepje, dat zich reeds enkele jaren op den „staart” van Urk bevindt? Wat zal er met deze dieren gebeuren, wanneer de werkzaamheden van den N. O.-polder hen opnieuw zullen noodzaken om de vlucht te nemen? En waar leven deze boteters van, nu er haast geen bot meer in het IJselmeer voorkomt? Een aardig probleem voor min of meer avontuurlijk aangelegde jonge biologen!

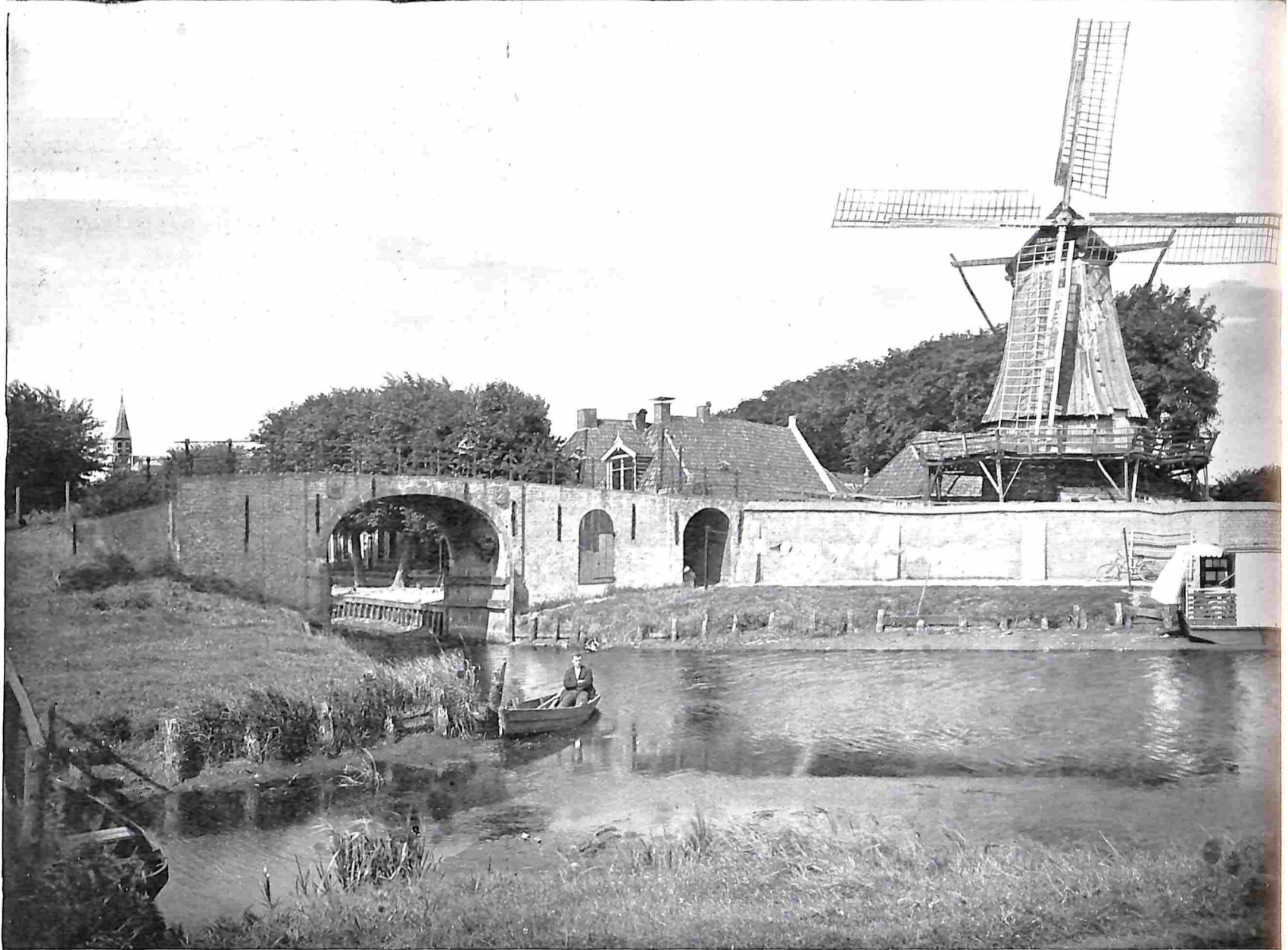
EIKELS ZOEKEN

IN het voorjaar hebben de eiken gebloeid, zonder omslag of opzichtigheid. Ik heb er niets van gemerkt, ofschoon ik midden tusschen de eikenboomen woon. Maar gebloeid móeten ze wel hebben, want nu vallen de vruchten over de paden van het plantsoen. ⌘ Bij honderden heb ik ze zien liggen: bruine, glimmende, puntige en rolronde dingen, sommigen nog in hun napjes, anderen zelfs met een steeltje er aan, als kleine pijpen. Er zijn er zóóveel, zoo onzegbaar veel, dat ik er niet meer op let, en ze even onverschillig voorbijga als de bladen, die uit de heesters en van de takken zijn gevallen. Och ja, wat is een eikel nu ook? ⌘ Maar dan moet ik eikels zoeken met de kinderen, die ieder een emmertje hebben meegenomen: een rood en een blauw. ⌘ En dát is een vreugde! ⌘ „Kijk's papie . . . wat een dikke! Daar ligt er al weer één. Daar nóg één!” ⌘ Het geheele plantsoen is voor ons verdwenen: er bestaan alleen nog maar eikels. Ze liggen te lokken op de paden, ze zijn schalks weggerold onder een half-opgewipt blad, ze zijn gestrooid in het groene mos. Hier één en daar één. De één al mooier en grooter en glimmender dan de andere. ⌘ De kinderhandjes grijpen en doen de vruchten in het emmertje, dat ras een heele laag bevat, en al maar voller en voller wordt. ⌘ Eikels! Eikels! ⌘ Er is geen wereld meer en geen politiek, geen hemel en geen zon. Alleen maar eikels, eikels. En het groep van de kinderen, die vol vreugde zijn over hun vondsten. En de gedachte, hoe het mogelijk is, dat zúlke onbelangrijke dingen als eikels nu eenmaal zijn, voor eenige oogenblikken in het centrum van een menschenleven kunnen staan. Ws.

LACHENALIA'S

DOOR G. KROMDIJK

ALS we zoo eens nagaan, hebben we heel wat gewassen in cultuur, die uit De Kaap afkomstig zijn. Niet alleen vele fraaie succulenten, doch ook talrijke mooi bloeiende bolgewassen komen er voor. Daarvan noemen we in de eerste plaats de heerlijk geurende *Freesia's*, doch ook de *Lachenalia's* of Kaapsche *Hyacinthen* mogen met eere genoemd worden. Zoo algemeen bekend als de *Freesia's* zijn, zoo onbekend zijn de *Lachenalia's*, wat toch eigenlijk jammer is, daar ook zij buitengewoon mooi bloeien. (*Slot op bladz. 504*)



ACHTKANTIGE BOVENKRUIER BIJ DE LEMMERPOORT TE SLOTEN

MOLENS

DOOR F. KOSTER (III)

NU wij aan de hand van een aantal afbeeldingen van nog bestaande en reeds verdwenen molens de aandacht willen vestigen op de in ons land voorkomende typen, treft ons de prachtige verscheidenheid. Zooals haast elke streek weer haar eigen volkseigen trekken en dialect heeft, zoo heeft ook elke streek haar eigen molentype. Dat maakt juist de beschouwing van onze molens tot zoo'n groot aesthetisch genot. Hoe zeer wijken de Groninger korenmolens af van de Brabantsche! Welk een nuances zijn er te vinden in de kloeke achtkantige bovenkruiers in ons land, in de typische wipmolens en standerdmolens! ☞ Maar laat ons nog eerst eenige cijfers geven. Reeds werd gezegd, dat er nog zeker 2500 molens in ons land te vinden zijn. Dank zij ir. A. ten Bruggencate, den geestdriftigen molenliefhebber en archivaris van de Ver. „De Hollandsche Molen” beschikken wij over een vrijwel volledig archief, waarin de bestaande en verdwenen molens zijn opgeteekend. De inventarisatie heeft nog niet tot de inschrijving van alle molens kunnen leiden, maar er mankeert toch niet veel meer aan. Een groote moeilijkheid is geregeld contrôle te houden. De stand der inventarisatie, voor zoover de werkelijkheid te benaderen viel, was nu op 1 Maart 1936 als volgt:

	bestaande	verdwenen
Friesland . . .	659	1689
Groningen . . .	226	1000
Drenthe	61	157
Overijssel . . .	154	192
Gelderland . . .	206	229
Utrecht	52	151
Noord-Holland .	202	1019
Zuid-Holland .	343	833
Zeeland	112	115
Brabant	245	221
Limburg	90	54
Nederland . . .	2350	5660

☞ Thans de typen. ☞ Laat ons beginnen met iets te zeggen over de schilderachtige standerdmolens, de oudste typen in ons land. Ze zijn er niet veel meer, in het Noorden zelfs heel weinige, in Utrecht slechts een. Men onderscheidt open en gesloten standerdmolens; wanneer het onderste gedeelte van den standerd, de verticale spil waarom het geheele molenhuis draait, zichtbaar is, evenals zijn schoren met het kruis en de steunpunten — die van steen of hout zijn — noemt men den molen open, gesloten in het tegenovergestelde geval. De standerd bestaat natuurlijk uit een zwaren balk, meestal van eikenhout, die steunt op een zwaar houten kruis, dat op de steunpunten rust. Dubbele schoren, eenerzijds

rustende op een der armen van het kruis en anderszids steunende tegen den standaard, houden de spil in evenwicht. Sommige molens bezitten een zeer sierlijken, ranken vorm met fijn gebogen daklijnen. De molen op de Doesburgerheide bij Ede, onlangs door leerlingen der Middelbare Technische School uit de hoofdstad hersteld, is ook een standaardmolen. De fraaie molen van Scherpenzeel, waarvan het onderstuk tevens als bergruimte dienst doet, is gelukkig weer hersteld. Tal van andere zijn helaas verloren gegaan, zooals die te Vorden, Veghel, Hedel, Enkhuizen, Sluis, Langbroekerwetering, waartegenover nog gewezen kan worden op de fraaie exemplaren van Ter Haar en Mussel in Groningen — de eenige standaardmolens, die daar nog bestaan —, die te Brouwershaven met zijn stijlvollen vorm, Roosendaal, Ossendrecht, Kapelle op Zuid-Beveland en Grave¹⁾. ☞ Velen zullen in het Openluchtmuseum te Arnhem den bekenden fraaien open standaardmolen van Huizen hebben gezien. ☞ Prachtige sieraden in het Hollandsche landschap zijn de wipmolens, die van de standaardmolens hierin verschillen, dat bij hen het bovenstuk niet als bedrijf gebruikt wordt, doch slechts dient tot het bergen van as, bovenwiel en bonkelaar. Het bedrijf wordt uitsluitend in het onderstuk uitgeoefend, bij de standaardmolens in het bovenstuk. Door een onderbouw, al of niet met zwichtstelling, wordt in de behoefte aan een grootere maalruimte voorzien. Vooral dient de wipmolen als watermolen. In sommige was ook het woonhuis van den molenaar gevestigd, zooals bijv. in den kortgeleden verdwenen molen aan de Molenvliet te Baambrugge. Velen moeten het helaas afleggen tegen de in leelijke bouwseeltjes ondergebrachte motoren. Tegen de heldere hooge luchten van het polderlandschap vormen de wipmolens een uiterst fijn silhouet, dat men niet mag doen verdwijnen. Men zie de foto van de Schelluinsche Vliet nabij de Giessen, of ga den Abcouder wipwatermolen bezichtigen. ☞



STANDERDMOLEN BIJ BROUWERSHAVEN

Thans gaan wij naar de oude molens van de stadswallen, die gelukkig nog niet alle verdwenen zijn: forsche ronde steenen bovenkruiers met stelling, de walmolens, die vroeger de steden zoo'n treffend aspect gaven. Schiedam bijv. had er op een stadsomtrek van nog geen 2½ km niet minder dan 17! Van deze steenen eerstelingen in ons land vertelden wij reeds eerder. Overigens spreken de afbeeldingen in dit en de volgende nummers voor zich zelf. Een zeer bekende is „De Gooier” te Amsterdam, die helaas al een tijdlang niet werkt, ofschoon hij van Dekkerwieken is voorzien, eveneens bekend zijn de „Walvisch” te Schiedam, de „Valk” te Leiden, en dan de „Distilleerketel” te Delfshaven, iets ten Noorden van de monding der Schie. Van dit punt vertrokken de Pilgrimfathers in 1620 aan boord van de „Speedwell” naar Amerika. Hoeveel van deze walmolens er nog zijn? ☞ Van deze bovenkruiers is de draaibare kap het groote kenmerk. De zwichtstelling stelt den molenaar in staat om de zeilen te bedienen en den molen op den wind te kruien. Dit laatste geschiedt met behulp van het kruirad, dat met de staartbalk, schoren en spruiten op de foto's heel goed te zien is, vooral op het schilderachtige kiekje uit Gouda met het Roomsche hofje op den voorgrond. Uit de kap



PALTROK MOLENS. DIE VROEGER TE AMSTERDAM BESTONDEN: LINKS „DE OTTER”, IN 'T MIDDEN „T LUIPAARD”, RECHTS „DE EENHOORN”

steekt de „wipstok”, waaraan het vangtouw zit. Met dit touw kan de mulder de „vang” in werking stellen en daarmee den molen tot stilstand brengen. ☼ Feitelijk dezelfde soort molens vindt men ook op het platteland van Zuid- en Oost-Nederland: de ronde steenen bovenkruiers met en zonder stelling, in het laatste geval dan staande op een natuurlijke of kunstmatige verhooging van den bodem. Een zwichtstelling is nog al duur in onderhoud. Beltmolen noemt men dan dit type; het eerste type heet stellingmolen, de volgende categorie de grondmolens. Maar nog even vestigen wij eerst de aandacht op den merkwaardigen korenmolen van Heemstede met zijn twee stellingen en typisch klein bovenstuk. ☼ Veel talrijker vindt men dan, vooral in het Hollandsche waterland, de kloeke achtkante



WIPMOLEN AAN DE SCHELLUINSCH E VLIET (ALBLASSERWAARD)

molen, die nergens anders ter wereld, behalve wellicht in Oost-Friesland, voorkomt. In ons geheele land zijn er maar vijf exemplaren te vinden, alle in Noord-Holland, behalve dan de molen van het Openluchtmuseum te Arnhem. Drie er van bezit Zaandam, een bezit Schalkwijk aan het Spaarne, die een bezit is van „De Hollandsche Molen”¹⁾. Twee van de Zaa nsche molens staan ten westen van het station, namelijk „De Pet”, die buitengebruik is en er al haveloos uitziet, en de „Held Jozua”, die met een heldere groene verf tegen het zwarte hout een fleurigen indruk maakt. De derde bevindt zich aan den weg naar Oostzaan, de „Poelenbrug”, die evenals de vorige in gebruik is. Van den molen te Schalkwijk, waarvoor helaas geen huurder aanwezig bleek te zijn, is onlangs met succes een inzameling gehouden teneinde de noodige herstellingswerkzaamheden te kunnen verrichten. ☼ De paltrok molen heeft geen draaibare kap; de oervorm van dit type werd nu, om den molen op den wind te kunnen stellen, op een vlot gebouwd! Het vijftal van onzen tijd staat echter op een zware steenen basis, waarop de geheele molen draaibaar is. Van deze houtzaagmolens wordt eigenlijk elk onderdeel met behulp van windkracht uitgevoerd. Wie deze molens van dichtbij beschouwt, wordt getroffen door de indrukwekkendheid van het geheel. Het schijnt, dat zij hun naam te danken hebben aan de overeenkomst van hun vorm met een kleedingstuk, dat door Paltsbewoners gedragen werd, die zich aan de Zaan gevestigd hadden. ☼ Nog even vestigen wij ten slotte de aandacht op de kleine houten spinnekopjes, de



STANDERDMOLEN TE ST. ANNALAND (THOLEN)

bovenkruiers, meest grondmolens, omdat zij geen gevaar opleveren voor de omgeving en windvrij staan. De meeste zijn getailleerd. In Groningen vallen vooral de getailleerde achtkanters met stelling in de dorpen op, vele van dit type zijn er thans nog: forsche korenmolens, doch tevens harmonisch van bouw. Vooral waar het grondtype in flink aantal bij elkaar staat, zooals aan de Schermer, leveren deze molens een indrukwekkend tafereel van stoere kracht en schoonheid. De meeste dezer molens zijn met riet bedekt; een geheel steenen achtkanter is een groote zeldzaamheid. ☼ In ons land vindt men voorts nog de zoogenaamde torenmolens, die uit steen zijn vervaardigd en geheel recht zijn. De molen te Didam is er een fraai voorbeeld van. Ze zijn echter zeer zeldzaam. En ditzelfde geldt ook voor den paltrok, den merkwaardigen houtzaag-



STELLINGMOLEN TE GOUDA, GEZIEN VAN HET ROOMSCHE HOFJE

1) Verschillende van deze molens worden in dit en de volgende nummers afgebeeld.

aanbrengertjes in Holland en de tjasker in Friesland, eenvoudige meestal donker gekleurde watermolentjes, die het vlakke waterland zoo aardig accentueeren. Aanbrengertjes zijn eigenlijk kleine wipmolentjes, die voorzien zijn van een naar verhouding aanzienlijken staart, welks verticale vlak het molentje steeds op den wind gericht houdt. ☞ Wij zouden nog allerlei bijzonderheden kunnen vertellen over de constructie van alle boven genoemde molentypen, wij zouden ook nog uitvoerig kunnen ingaan op de „getrapte” bemaling van sommige onzer droogmakerijen door molen-groepen. Van de versiering en namen der molens zou ook nog veel te zeggen zijn. Doch voor deze kennismaking met den Hollandschen windmolen lijken ons deze bijzonderheden minder ter zake dienende; goede en belangstellende molenvrienden verwijzen wij daarom gaarne naar de beide rijk geïllustreerde werken „Onze Hollandsche Molen”, samengesteld door de molenkenners ir. A. ten Bruggencate, J. Schregardus en C. Visser, van welke werken wij eveneens een dankbaar gebruik hebbengemaakt.

(Wordt vervolgd)

EENDEN

(Slot) SMIENT, PIJLSTAART, ZOMERTALING, BERGEEND
DOOR R. J. DE STOPPELAAR

NIET tot de minstkleurige van de groote eendenfamilie behoort het kwartet, hierboven vermeld. De beide eerstgenoemden behooren tot de zeldzame broedvogels van Nederland, hoewel ze op den trek in zeer grooten getale in den herfst onze plassen en meren bevolken. De Smient behoort bovendien nog tot de muzikaal aangelegde eenden. Hij is onder de kwekkers de fluitist. Wanneer ge in voren najaar in de buurt van een eendenkooi komt, hoort ge soms al van ver een helder wie-wuw! wuubiebuu! uit den boomomringden vijver. Vele eendenwoerden hebben een roodbruinen kop en hals, ook de smient. Maar toch kent ge hem er gemakkelijk uit door de gele streep, die over zijn schedel loopt. Hij draagt een pargrijzen mantel, op de borst wat violet, de zijden zijn gesierd met fijne donkere streepjes, de spiegel is groen met zwart er omheen en de buik wit. ☞ Het vrouwtje is gestoken in eenvoudiger kleedij, bruingeel van kop en

hals met zwarte spikkels en verder bruinig grijs. Het mannetje draagt ook nog een toef verlengde zwarte, wit omzoomde schouderveeren. ☞ Kleine smientjes zult ge in Nederland wel nimmer tegenkomen, doch bij honderden zijn deze luidruchtige bruinkoppen, 's voorjaars en in den winter, aan te treffen op onze Wadden, binnenmeren, Zuid-Hollandsche en Zeeuwsche stroomen. Zeker in veel grooter getal dan een van de mooiste trekeenden:



EEN PAARTJE BERGEENDEN

de pijlstaart. Deze zou door zijn langen hals en statige houding de zwaan onder de eenden genoemd kunnen worden. Ook zijn kop en hals zijn bruin, doch een lange witte streep loopt langs den hals naar beneden tot in het blank van borst en buik. De rug en zijden zijn op grijswitten grond geteekend met fijne dwarsstreepjes. De groene spiegel is zwart gerand. De woerd draagt bovendien een schoudermanteltje van donkere, gelig-wit omzoomde veeren en de beide middel-

ste staartveeren, groen glanzig zwart, zijn spits verlengd. Het vrouwtje is bruinig geel en grijs, doch ook aan den langen nek en den puntigen staart te onderkennen. Een enkele maal zijn in de nabijheid van eendenkooien nesten van deze vogels gevonden (Strijbos) maar wilt ge den helderen paringsroep: krlück! krlück! in volle glorie hooren, dan moet ge maar eens een uitstapje naar het Oostzeekustgebied maken. Hier zijn de Gaffelstaarten meestal gepaard, niet talrijk, aanwezig onder de doortrekkers in October en April op onze plassen en rivieren. ☞ Het geheele jaar door, tenzij het heel fel vriest, is langs onze kust de mooi geteekende vogel aan te treffen die den typischen

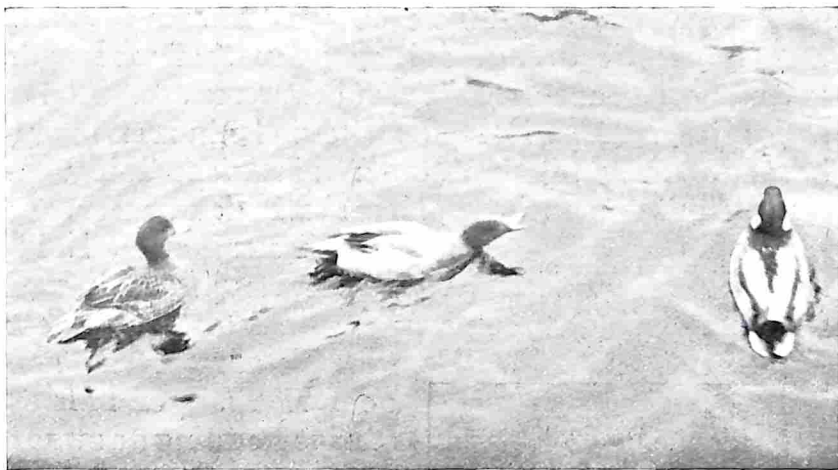


JONGE BERGEENDEN

naam (waarom?) bergeend draagt, broedvogel op de Wadden, in de duinen van Voorne en Schouwen, Gaasterland en nog een paar plaatsen in het Gooi en op de Veluwe. Hier wordt in de nesten het naar eendenaard groot getal ivoorkleurige eieren gelegd. Maar de uit gras en mos met licht grijs dons gevulde nesten liggen gewoonlijk niet voor het gezicht. De bergeend nestelt gaarne in oude konijnenholen of in holen, die kunstmatig zijn aangelegd, zooals b.v. op het eiland Rottum. ☞ Het zijn opvallende vogels. Kop en hals van den woerd zijn donker glanzend groen. De borst is wit. Een breede oranjeband loopt over borst en rug. De

KRIMLL

DOOR C. TIMMERS-VERHOEVEN (Slot)



SMIENTEN

buik is zwart, de zijden wit, de staart wit met zwart. Een helder roode snavel met dito knobbel en roode pooten voltooien dit bont geheel. Het vrouwtje is valer van kleur en mist den snavelknobbel. Waar ze voorkomen kunt ge in het voorjaar het diepe: korr! korr! van de woerden hooren en het kwaak! kwaak! der wijfjes. De kleine zwart en witte bergeendjes zijn alleraardigste diertjes. En zoodra ze uit den dop en droog zijn, worden ze door de ouden naar zee geleid. Of ze dien geheelen weg trippelend op de breede pootjes afleggen of misschien door de ouden ook met bek en pooten gedragen worden? ☞ Tot de kleinere eendenrassen behooren de talingen. Twee soorten komen als broedvogels voor in ons land, de laatste meer dan de eerste. Het zijn de winter- en zomertaling. Beide hebben een bruinen kop en hals. Het wintertalingwoerdje om het oog een plek groen met gele streep er om, dat van de zomertaling over het oog een witte streep. De groene, met een wit randje gesierde spiegel van de wintertaling valt meer op dan de grijzig-groene dito van de andere soort. Het wintertalinkje heeft zijn borst met ronde donkere vlekken getooid, de zomertaling draagt een cape-je van lange zwart en witte veeren. De dames zijn meer effen bruin, grijs met wat geel. ☞ In de duinen en op de wadden komt de wintertaling nog het meest voor als broedvogel, terwijl de zomertaling door geheel ons polderland het nest bouwt tusschen gras en riet. Ge herkent het dadelijk aan de gelige eieren en het donkerbruine spikkeldons erin. Krekend en knerpend kan het mannetje om u heen vliegen als ge het nest nadert waarop het vrouwtje zit. ☞ Met smient, pijlstaart en vele andere zwemmers en duikers vormen zij in het voorjaar de kleurige schilderij op de plassen, met als lijst er omheen het riet, de wilgen en de eizen.

TER afwisseling van deze tooneelvoorstellingen worden z.g. Heimat-avonden gegeven in dezelfde eetzaal. Deze worden in- en uitgeluid door het plaatselijk muziekkorps, dat het geheele tooneel vult en gestoken is in Tiroler dracht: witte kousen, zwarte korte broek, rood vest, zwarte jas en vilten hoed met hoogen bol, die getooid is met formidabele veeren in den vorm van reusachtige vraagteekens. Er worden volksdansen vertoond, volksliederen gezongen en cithersolo's ten beste gebleven, afgewisseld door voordrachten en speeches. ☞ Bovendien wordt iederen Zondag bij mooi weer in de open lucht een revue opgevoerd, die een samenvatting is van plaatselijke zeden en gewoonten. O.a. kan men genieten van een allerjolligste boerenbruiloft „nach Pinzgauer Art“, waarbij in den stoet het heele dorp meeloopt in schilderachtige oude dracht. Daarna volgt het Heimatspiel, waarin het leven en strijden wordt vertolkt van Wallner, den in Krimml geboren Pinzgauer held, gedurende den oorlog tegen Napoleon. Hier ontroeft zich op het eenvoudige houten tooneeltje, belicht door eenige elektrische lampen, heel het bonte boerenleven uit deze streek. Hier ziet men de boeren, primitief bewapend, ten strijde trekken om hun geboortegrond te verdedigen tegen de vreemde indringers; men leeft mede met den schier hope-loozen strijd van Wallner, die eindigt met zijn dood. Hij sterft, vóórdat hij zijn land weer vrij heeft gezien en voordat hij het uur der bevrijding heeft kunnen hooren inzetten door geweesalvo's en het beieren der klokken. Gedurende dit ontroerende moment der herwonnen vrijheid begint werkelijk de klok van het Krimmlsche kerkje te luiden, klinken er geweeschoten en zingen de spelers van het Heimatspiel met ontbloote hoofden uit volle borst hun volkslied. ☞ Zooals ge de Krimmlers gedurende dit spel van volk, zeden en bodem kunt gadeslaan, zóó vindt ge hen terug op hun hoeven,



EENDEN OP HET IJS. 2e VAN LINKS PIJLSTAART. RECHTS DAARVAN KUIFFEEND. RECHTS BOVENAAN MEERKOETEN. RECHTS ONDERAAN SLOBEEND. DAARBOVEN BERGEEND

op het land, houthakkend in de bosschen of hun vee hoedend op de almen. Een vriendelijk, bedaard en innerlijk beschaafd ras, gezond van lichaam en ziel. ☼ De natuur rondom Krimml is in volmaakte overeenstemming met de bewoners: onbedorven, ernstig en mooi. De watervallen van de Krimmler Ache zijn beroemd en terecht. Ge kunt vele te-leurstellingen beleven en overleven van reclame-watervallen op kunstig uitgevoerde prospectussen, maar wanneer ge voor dit ongebreidelde natuurwonder staat, wéét ge, dat iedere reclame niet genoeg kan zeggen van het schitterende schouwspel, dat zich voor uw oogen vertoont. Dit is een brokje oernatuur; dit is een aan de bergreuzen ontglipte machtige stroom, die zich met een verval van ruim 400 m uit het Ober Achetal omlaag stort. Tusschen slanke donkere dennen door dondert het watergeweld, uiteenspattend tegen cyclopische rotsblokken, en daarbij uit wit, ziedend schuim een doorzichtig kleed van zilver en diamanten wevend, waar de wind mee speelt, en waarin de zon teedergekleurde regenbogen op en neer doet zweven. Daar, waar de rivier den dalbodem heeft bereikt, bevindt zich een enorme, door het water uitgeslepen kom, waarin een eeuwige mist dwarrelt. Het is een heksenketel, waaruit stoom schijnt te sissen, afkomstig van geheimzinnige onderaardsche vuren. ☼ Langs de watervallen loopt een goed onderhouden weg in bochten door het dennenbosch naar boven. Hier is het op zonnige zomerdagen een druk va-et-vient van toeristen, doch aan het boveinde der wijde kloof, waardoor de Ache haar watervallen voortstuwt, verstommen de geluiden der bewoonde en geciviliseerde wereld en doet zich slechts de machtige stem van de natuur hooren. Hier splitst het pad zich in tweeën: links loopt de oude Tauernweg weer omlaag, en wie niet opziet tegen een pad, dat eenigszins in verval is geraakt, kieze dezen weg terug. Dan zou het kunnen voorkomen, dat ge den beer van mijn Beiersche vriendin tegenkomt, zóó ongerept is daar het bosch, waarin slechts het vogelenkoor en het gemurmel van beekjes de heilige stilte verbreken. ☼ Het pad rechts blijft de Ache gezelschap houden en loopt met zeer matige stijging verder het dal in. Onbeschrijflijk mooi en machtig is dan het

uitzicht, dat men plotseling bij een kromming van den weg voor zich ziet! De grens tusschen Tirol en Italië, gevormd door een wit bepoierden bergketen van grijze rotstorens, waartusschen glinsterende ijsvelden gevangen worden gehouden. Links en rechts de steile muren van de uitloopers van dit ge-



DE ONDERSTE WATERVAL DER KRIMMLER ACHÉ

bergte, gespleten en verbrokken door erosie. Dit is een wereld op zichzelf, een wondere wereld van stilte en lieflijke carillonmuziek van grazend vee. De Ache is hier nog een traag stroomende rivier tusschen groene weideoevers; in haar rimpelloos wateroppervlak spiegelen zich nog ongestoord de blauwe hemel en de witte wolken. Hier en daar verspreid liggen eenige sennhutten, terwijl achter in het dal het Tauernhaus ligt als een uitgangspunt voor tochten naar verschillende hutten. Wilt ge Mayerhofen bereiken, dan voert van hier uit een pad via de Richter Hütte over de Gamskar naar de Plauener Hütte en zoo verder naar het Zillertal. Rechttuit en rechts houdend stijgt het pad naar de Krimmler Tauern, van welk punt ge Italië aan uw voeten ziet liggen en gemakkelijk de Dolomiten kunt bereiken. De grootste aantrekkingskracht op alpinisten oefent het linkshoudende pad uit, dat naar het hart van het Grosz- en Klein Venediger-gebied voert: de Warnsdorfer Hütte. Dit is het dorado voor geoefende klimmers; hier breekt geen groen het smettelooze sneeuwen ijskleed. ☼ Als groot contrast met deze strenge natuur ligt ten westen van Krimml het Gerlosplateau, 1600 m hoog. Hier is het, alsof de wilde, majestueuze, witte bergen ver weg zijn; hier kan de blik vrijuit gaan over de ronde ruggen der Kitzbüheler Alpen, waar over het groen der almen de donkere schaduwen der wolken glijden. Hier



HET DAL, WAARIN DE KRIMMLER ACHÉ HAAR OORSPRONG VINDT, MET HET GRENSGEBERGTE TUSSEN ITALIË EN TIROL OP DEN ACHTERGROND.

is de horizon wijd en ver; hier kan de bergwind vrij waaien over een golvende weide- en heidevlakte, geuren van gras, erica en wilde thijm met zich mee voerend. De machtige koepel van den Plattenkogel verbergt het Wilde Gerlostal met haar begrenzing van de zaagvormige toppen der Zillertaler Alpen. Hier grazen paarden, koeien en schapen broederlijk bijeen en schalt het geroep en gejedel der sennen. Uit het dal komt het geruisch der jonge, onstuimige Salzach, die in een der zijdalen van de Kitzbüheler Alpen haar oorsprong vindt. Hotel Post heeft op den westelijken rand van het plateau een groot sporthotel gebouwd, waar boven den in-

gang een bord met het opschrift „Nederlandsche Skivereeniging” te lezen is. De zachtglooiende hellingen moeten hier een dorado zijn voor eerstbeginnende ski-enthousiasten! ☼ De bestijging van den Plattenkogel is zeer de moeite waard en niet moeilijk. Het uitzicht, dat men van den top af heeft, is verrukkelijk mooi; het is moeilijk te zeggen wat méér boeit: de harmo-

nieuse lijnen, die het noordelijk gebergte getrokken heeft in het blauw van den hemel en waaronder de zachte pasteltinten van weiden, rotsen, graanvelden en dennewouden glanzen, of de woeste oerkracht der zuidelijke Alpen, waar wit en grijs domineert en roofvogels met strak uitgespannen vierken zweven boven donkere, schier bodemlooze afgronden. 't Is, alsof het vrouwelijke en het mannelijke principe in de natuur hier tegenover elkaar staan. ☼ Niet ver van Krimml ligt hoog in de bergen een klein, eenzaam meer, duister als een mysterie, gevat in een omlijsting van woeste, kale rotsen, waar-

tusschen witte sneeuwvelden blinken: de Seekarsee. De weg daarheen is moeilijk en steil; er is eenige energie en uithoudingsvermogen toe noodig om het pad, dat tenslotte slechts door roode menievieken op de rotsen is aangeduid, tot het einde toe te volgen. Daarom wordt de omgeving van dit stille, klare meer nooit ontheilgd door rumoerige toeristen of een stilleven van leege conservenblikjes en papier. Hier treft men alleen een eenzaam zwerfende senn aan of mensen, die in stille beschouwing verzonden op de rotsen bij het water zitten en dan weer wegtrekken met een gevoel alsof zij hier gebeden hebben. Wonderlijk en haast onwezenlijk is het, dan ineens door die serene stilte het fijne geklingel van belletjes te hooren en tusschen de grijze rotsen witte en zwarte wollige schapenvachten

zich te zien voortbewegen op zoek naar het spaarzame gras, waarin de witte sterren van edelweiss en saxifraga en de blauwe kelken van gentianen en saxifraga blinken. ☼ Aan goed onderhouden paden en wegwijzers is Krimml niet rijk, maar daartegenover staat de vrijstelling van een kurtaxe-belasting en de weldadig aandoende ongereptheid der natuur. De meeste paden zijn met de goede bedoeling begonnen om den mensch een aangename wandeling te verschaffen: ze zijn breed en aanlokkelijk. Doch plotseling schijnen ze genoeg te hebben van hun geciviliseerd voorkomen en verdwijnen dan eenigzins spoorloos onder een heg, in een beekje of zelfs onder een varenplant met de vriendelijke en paedagogische bedoeling: zoek het nu maar zelf verder uit. Dan moet de wandelaar zijn door het stadsleven kwijnende instincten aan het werk zetten, om een weg naar het dal te ontwerpen door een maagdelijke wildernis, waarbij duizend duivels overwonnen moeten worden van los-schietende steenen en omstrengelende braam-



HANEKAMMEN (CANTARELLEN)

struiken tot wilde bergbeken en verraderlijke „mooren” toe, waarin de voet plotseling verzinkt in weke modder. ☼ Tijdens dit opwindend gezocht



ROODE RUSSELA'S

naar een terugweg gebeurt het wel eens, dat ongemerkt de avond naderbij is geslopen en dan draien de voeten onwillekeurig om verder te gaan, omdat de blik geboeid wordt door het teere goud-rozige licht, dat zich legt over de bergtoppen, terwijl de dalen in tegenstelling daarmee steeds donkerder worden en over de almen het vroolijk geluid der koe-klokken gaat van het vee, dat uit de stallen wordt gedreven . . .

HERFST — PADDE-STOELENTIJD

DOOR M. BARENDRECHT—HOEN

ALS September voorbij is en October met storm, met stille ochtenden, met nevelige, dampige dagen of met prachtig weer inzet, is het herfst geworden, herfst in den tuin en langs den weg, die voor ieder buitenmensch, voor iederen wandelaar duidelijk merkbaar is. Of het komt doordat in den woedenden storm de pannen van ons dak waaien, of doordat na het eindigen van den zomertijd de lamp reeds direct na het eten moet branden, of doordat de boomen be-

ginnen te verkleuren en de eerste nachtvorsten hun opruiming houden in den tuin, bijna niemand ontkomt in October aan een ietwat spijtig gevoel, dat de „koek op is”, dat het uit is met den zomer, dat de winter voor de deur staat. Een spijtig gevoel, dat echter vermengd is met veel plezierigs, met gedachten aan komende mid-winterfeesten en ten slotte ook met vreugde om den herfst zelf. In ouderwetsche gedichten, in journalistiek, die uit den tijd is, wordt in den regel de herfst in mineur bezongen, maar wie een echt buitenmensch is, kniest niet om de neerdwarrelende bladeren, moppert niet over de vele spinnewebben en betreurt ook de uitgebloeide bloemen niet, hoogstens raakt hij zijn geduld kwijt als in November de miezerige regentijd aanbreekt en hij in huis wordt opgesloten. Maar zolang het buiten mooi weer is, tracht hij van de herfstdagen te genieten en trekt er op uit. De scholen geven vacantie, de kantoren helaas niet, maar ook een weekend buiten op de Veluwe, in het Gooi of aan den duinrand, vooral nu de zomer zoo tegenviel, is niet te versmaden. En wie dan gedurende zoo'n paar vrije dagen of op een enkelen Zaterdagmiddag buiten rondfietst en rondloopt, ontkomt meestal niet aan den typischen, versterkenden invloed van zulk een herfsttocht. Komt het door den kruidigen geur, die in de bosschen hangt, door de pittige atmosfeer, die het wandelen tot een genot maakt, of ligt het aan ons uitgerust-zijn in de zomervacantie, dat wij dikwijls opgewekter thuiskomen van een wandeling in October dan in April? Het is moeilijk te zeggen wat ons de herfstvreugde geeft, de kleuren der boomen, de mooie heilige lucht of juist het heldere, klare, dat er ook kan zijn. Misschien is het ook het groote aantal met bessen beladen struiken of de wapperende vlinders op de lang doorbloeiende bloemen, de Sedum en de Asters en misschien zijn het ook wel de paddestoelen. Maar wie er in October op uittrekt, ontkomt meestal niet aan het gevoel, dat die laatste maanden van den zomer het begin van den herfst, eigenlijk in het geheel niet arm zijn, maar vrij rijk en een herfstwandeling geeft dan ook allerlei indrukken. In deze streek zijn het de vogels-op-den trek, die de aandacht eischen, die lawaaiend en ruziënd neerstrijken in de vlierbessen, in de duindorens; op een andere plaats zijn het de herfstbloemen of de prachtig getinte boomen; weer ergens anders de paddestoelen. Want hoewel eigenlijk gedurende het geheele jaar overal de paddestoelen groeien, is toch de herfst wel bij uitstek paddestoelentijd en er is tegenwoordig geen school en geen jeugdvereniging, die in October geen paddestoelentoonstelling houdt en de kleinste kinderen weten tegenwoordig te vertellen, dat er uit den hoed van een paddestoel „zaad” valt en dat uit dat zaad zwamdraden groeien waaruit het volgend jaar een nieuwe paddestoel ontstaat. En het vergif dan? Gelukkig is ook de algemeene angst voor een mooien paddestoelenhoed voorbij en in heel

veel gezinnen prijkt er in October ergens op tafel, schoorsteenmantel of vensterbank een groote aarden schotel, vol met heldergroen mos en kleurige zwammetjes. Is er onder de familieleden veel belangstelling, dat weet men in den regel ook den naam van de zwam wel te vertellen. ☼ Paddestoelen zijn populair geworden, iedereen weet er van, iedereen houdt ervan en het is in veel gezinnen een pleziertje, paddestoelen te verzamelen voor den dach. Enkele voortvarende huismoeders benutten zelfs den tijd, dat de Cantarellen hun gelen hoed boven den grond steken en maken ze in. Toevallig zagen wij dezen zomer een familie, die met behulp van de kinderen een paar emmers van deze paddestoelen hadden verzameld, die zeker een plaats hebben gekregen tusschen de overige „Weck”. ☼ Nuttig en smakelijk als voedsel zijn dus de paddestoelen zeer zeker, maar ook in ander opzicht verrichten ze een taak, zij dienen n.l. als opruimers in het bosch. ☼ Er is heel wat voedsel voor noodig geweest, eer uit een nietig zaadje een



GORDIJNZWAMMEN

forsche plant of een geweldige boom ontstond en al dat opgebouwde en verwerkte voedsel zou bij het afsterven van boomen en planten nutteloos blijven liggen als daar niet de opruimers waren, die het na korteren of langeren tijd weer beschikbaar maakten voor nieuwe planten. En het zijn nu de schimmels of paddestoelen, die, met de bacteriën samen, dit opruimingswerk in de natuur verrichten omdat zij niet als de hogere planten zelf hun voedsel opbouwen uit het koolzuur der lucht en water uit den grond, maar leven van-en-op afval. Afvalplanten of saprophyten worden zij dan ook genoemd, in tegenstelling tot de parasieten, welke voorkomen op en afhankelijk zijn van levende planten en ze breken de organische substantie van bladeren, takken en naalden af tot eenvoudige, minder samengestelde stoffen, die dan door de planten weer worden opgenomen. De kringloop schijnt eenvoudig. Planten groeiden op, kwamen tot bloei en stierven af, boomen kwamen in blad en lieten in den herfst hun bladeren vallen, die opeen pakten tot een dikke laag en de humus vormden. Een geweldig verlies schijnt dit alles, tot de paddestoelen uitkomst brengen en met de bacteriën al die kostbaar opgebouwde stoffen weer afbreken tot wat ze eens waren. Maar . . . zoo heel eenvoudig als het lijkt is het niet, want lang niet iedere zwam komt overal voor en is in staat zowel in beuken-, eiken-, berken- en dennenbosch als opruimer te fungeeren. Er bestaat n.l. tusschen boom en paddestoel een vrij nauw verband en dit geldt niet slechts voor de parasieten, waarvan het wel bekend is, dat ze heel kieskeurig zijn, maar ook voor de paddestoelen op den bodem. Zoo zal b.v. de prachtig rood en witgespikkelde vliegenschwam in den regel voorkomen in de buurt van berken. En ook de ruwe boleet en de berkengordijnzwam zijn dikke vrienden van den berk, de melkboleet daarentegen komt meer voor in dennenbosch. Eerst gedurende de laatste jaren tracht

men deze betrekking tusschen zwam en boom te ontsluiëren en is men tot de ontdekking gekomen, dat de zwamdraad of het mycelium tot diep in de fijne worteluiteinden van den boom dringt en deze als het ware omspint. Er is dus onder den grond een soort van verborgen samenleving tusschen paddestoel en boom en het is waarschijnlijk, dat deze samenleving niet willekeurig is. Misschien zou de boom wel kunnen leven zonder den zwamdraad, maar deze zal waarschijnlijk door zijn afbrekende werking in de nabijheid van den wortel kostbaar voedsel vormen en daardoor den boom toch ten goede komen. En omgekeerd dankt de zwamdraad aan den boom weer allerlei dat hem in staat stelt een vruchtlichaam boven den grond te vormen. Natuurlijk is dit probleem nog bij lange na niet opgelost en blijven er nog vele vragen. Maar door zorgvuldige aantekening van vindplaats en soort kan iedere paddestoelenliefhebber een heel klein steentje bijdragen tot de oplossing van dit vraagstuk, dat de natuur ons stelt.

Lachenalia's

(Slot van bladz. 495)

Voor tuincultuur zijn ze niet geschikt, daar de bladeren vóór den winter verschijnen, waardoor ze zouden bevriezen. Ook voor kamercultuur is ze niet zoo heel geschikt, doch liefhebbers die over een kouden bak, kas of zonnige serre beschikken, kunnen er heel goede resultaten mee bereiken. ☼ Er komen aan de Kaap verschillende soorten voor, die echter lang niet alle geschikt zijn. Eenige soorten hebben eigenlijk alleen botanische waarde. ☼ *Lachenalia pendula* is echter heel mooi, ze bloeit reeds in December—Januari, met stevige bloemstengels, die vol fel-roode bloemen hangen. Het is de eenige *Lachenalia* welke rechtop staande, groene bladeren heeft, die van de andere soorten zijn alle eenigszins bruin gevlekt. Na de *L. pendula* volgt de *Lachenalia tricolor* met roodgele bloemen. *L. Quadricolor maculata* wordt iets hooger; ze heeft helderder bloemen met een purperen rand. De sierlijke bloemen kunnen gemakkelijk een maand en langer goed blijven. ☼ Uit de oorspronkelijke soorten zijn talrijke hybriden ontstaan, die wat kleur betreft heel wat mooier zijn. Talrijke kruisingen over en weer zijn er verricht, vooral in Engeland. De hybriden Rector off Cawston, his Reverence, Garnet en Ada Bryson munten uit

door hun prachtige kleuren en rijken bloei. Lastig is de cultuur van de *Lachenalia's* niet, en zeker niet als men goede bollen heeft. Ze zijn echter in goede kwaliteit lang niet overal verkrijgbaar, het is dus zaak de bollen bij een soliden handelaar te bestellen. ☼ Zoodra men de bollen ontvangt, moeten ze zoo spoedig mogelijk opgepot worden. September is een goede tijd, doch in October — in geen geval later — gaat het ook nog. De bollen verlangen een voedzame, kalkachtige aarde, we mengen dus wat fijn gewreven koemest, kleigraszodenaarde en wat kalkpuin voor den bladgrond. In een gewonen Geraniumpot planten we van acht tot tien bolletjes, die een

paar cm onder de aarde moeten komen. Het bovenste aardlaagje dient ook uit het zelfde voedzame grondmengsel te bestaan. Men moet de aarde vooral stevig aandrukken, daardoor krijgt men stevig gewas. Voorloopig worden de potten buiten ingegraven, en krijgen den eersten tijd weinig water. Zoodra de groene bladeren te voorschijn komen mag wat meer gegoten worden, terwijl men om de veertien dagen een weinig vloeimest geeft, liefst een oplossing van oude koemest. ☼ Tegen dat de eerste nachtvorsten te verwachten zijn, moeten de planten onder glas naar den kouden bak verhuizen, waar ze tot December-Januari vorstvrij gehouden moeten worden, om ze vervolgens naar binnen te brengen. Men kan ze ook direct op een lichte standplaats in een zonnige serre zetten, doch dient er dan terdege rekening

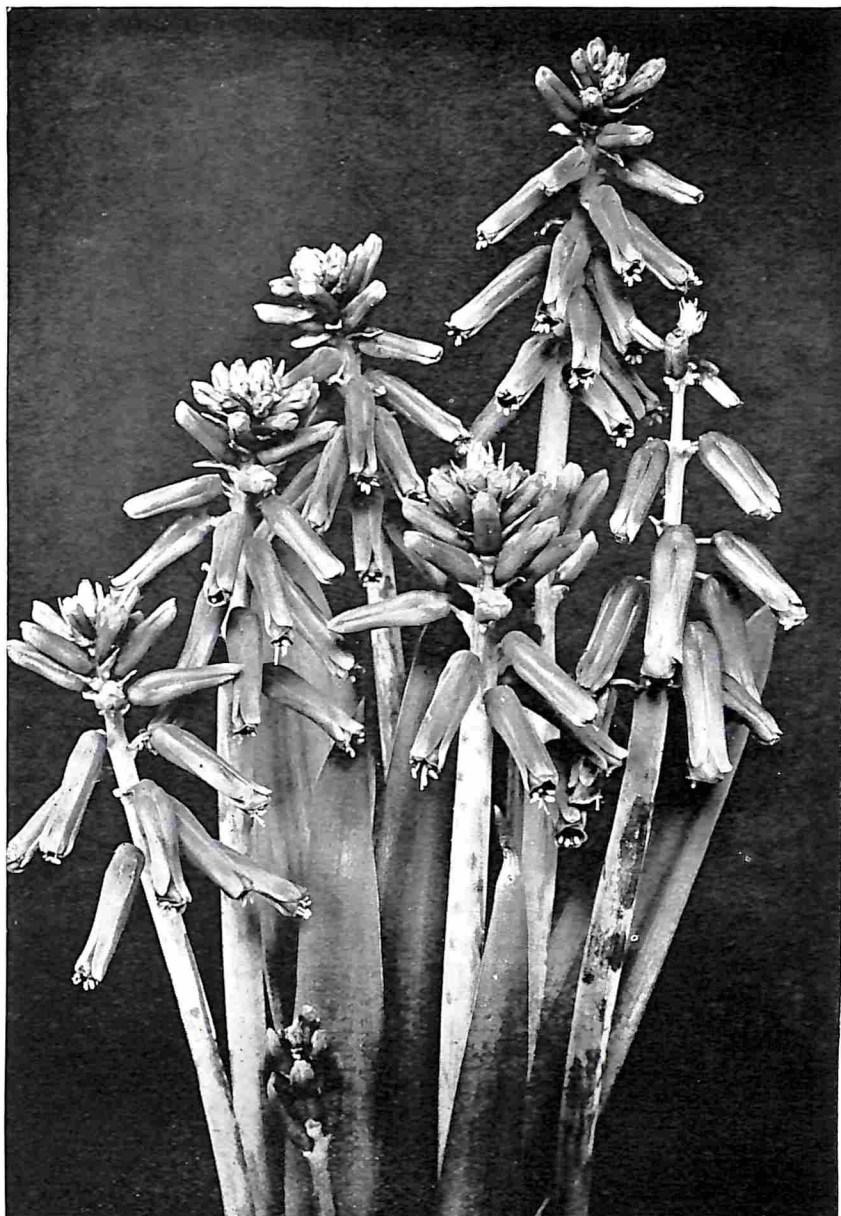


Foto fa. van Tubergen

LACHENALIA PENDULA AIT.

mee te houden, dat ze zoo goed als geen kunstmatige warmte verdragen. Zet men ze te warm, dan worden de bladeren te slap en groeien de bloemstengels te hoog op. Tegen een vochtige temperatuur zijn ze evenmin bestand, daar de bladeren dan spoedig rotten. Na den bloei mag men de planten niet verwaarloozen, daar ze nog tot ongeveer Juni door moeten groeien. Tegen dien tijd gaan de bladeren verdorren, en om het afrijpingsproces zoo natuurlijk mogelijk te doen verlopen, plaatsen we de potten op een droge, warme, zonnige standplaats. De rust duurt echter slechts kort, immers in September moeten ze reeds weer opgepot worden. ☼ Zijn de bladeren geheel verdord, dan haalt men de bolletjes uit den grond, om ze op een droge, luchtige plek te bewaren. Men moet er zeer voorzichtig mee omgaan, daar deze nogal kwetsbaar zijn.